

Onderwerp

Provinciale reactie op suggesties en overwegingen bij indicatoren

Hieronder vindt u onze reactie op de in uw advies gedane suggesties voor nieuwe indicatoren, en uw overwegingen om bestaande indicatoren te wijzigen.

Economie
<p><u>Grondstoffengebruik</u> <i>Het reduceren van het grondstoffengebruik vanwege milieugevolgen daarvan maakt dat dit zonder meer een belangrijke indicator is. Het is de vraag of deze onder economie op de juiste plaats is opgenomen. De beschrijving gaat meer over duurzaamheid, en dan zou deze ook onder 'milieu' een plek kunnen vinden. Op het niveau van de monitor is niet duidelijk wat deze indicator zegt over de kwaliteit van de leefomgeving.</i></p> <p><u>Reactie:</u> De thema-indeling binnen de en de rangschikking van indicatoren binnen deze indeling kent altijd een zekere mate van keuze. Gezien de nadrukkelijke link met de opgave Circulair is er in dit geval gekozen om de indicator op te nemen onder het thema Economie.</p>
<p>*nieuw* Afval <i>Bij grondstoffengebruik is afval niet meegenomen. Je wilt immers de hoeveelheid afval per hoofd omlaag brengen, alsmede het aandeel restafval daarin. Deze indicator is wel erg nuttig in de 'checklist' voor nieuwe plannen en projecten.</i></p> <p><u>Reactie:</u> De uitdaging is om voor de monitor leefomgeving een balans te vinden tussen voldoende brede dekking van de leefomgeving aan de ene kant en overzichtelijkheid, communicatieve waarde en (dus) een bepaalde compactheid aan de andere kant. Daarnaast zijn voor dit onderwerp vooral gemeenten aan zet. Afval als (apart) onderdeel van het grondstoffengebruik valt om die reden af.</p> <p>Wij vinden het een goede suggestie om "Afval" op te nemen in een checklist van mogelijk aanvullende indicatoren voor planMER-procedures en leefomgevingstoetsen voor concrete plannen en projecten.</p>
<p><u>Werkloosheid, vervangen door Arbeidsmarkt</u> <i>Een belangrijke indicator, die ook link legt met het sociale domein. Voor dit onderwerp is regionale/lokale informatie ook van belang, omdat de situatie sterk kan verschillen in gebieden. De Commissie adviseert dit te verbreden tot arbeidsmarkt. De belangrijkste 2 onderwerpen zijn dan werkloosheid en de (mis)match op de arbeidsmarkt. Er zijn nog de volgende indicatoren denkbaar:</i></p> <ul style="list-style-type: none">• <i>Vacaturevervulling dan wel moeilijk vervulbare vacatures als aanvullende indicator voor de mismatch op de arbeidsmarkt. Trend in werkgelegenheid</i>

(afgezet tegen landelijke groei) daarmee aangevend of er absoluut en/of relatief sprake is van een positieve ontwikkeling.

- *Werkgelegenheidsgraad = werkgelegenheid/ beroepsbevolking als uitdrukking van de mate waarin er voldoende werk is voor de beroepsbevolking. Door dit per gemeente in beeld te brengen is het ook een indicatie voor woonwerkverkeer en de negatieve effecten die daarmee samenhangen.*

Reactie:

In samenhang met de keuze om het onderdeel 'Brede Welvaart' toe te voegen aan de monitor zal de inhoud van deze indicator bij de eerstvolgende actualisatie worden (her)overwogen. Daarbij zal uw advies worden meegenomen.

***nieuw* Bedrijventerreinontwikkeling**

De Commissie vindt dit een belangrijke indicator. Ze geeft ter overweging dit onderwerp te verbreden naar het werk-locatievraagstuk (ook tegen de achtergrond van thuiswerken et cetera). Suggesties voor aanvullende indicatoren:

- 1. Bestaande voorraad bedrijventerreinen afgezet tegen het uitgiftetempo (in laatste 3-5 jaar). Dit geeft inzicht hoe lang men nog vooruit kan bij gelijkblijvende omstandigheden met de bestaande voorraad.*
- 2. Mate van veroudering bedrijventerreinen, onderwerp dat in de komende periode aan actualiteit zal winnen.*
- 3. Leegstandsproblematiek: kantoren en winkels.*
- 4. Multimodale ontsluiting bedrijventerreinen (kan ook onder mobiliteit)*

Reactie:

Een indicator "Bedrijventerreinenvoorraadontwikkeling" is toegevoegd (vanuit de ervaringen van de planMER-procedures), gebaseerd op:

- de geraamde vraag afgezet tegen het beschikbare planaanbod.
- de ontwikkeling van de bedrijventerreinenvoorraad afgezet tegen de verwachte toename.

Hiermee wordt naar ons inzicht aan suggestie 1 invulling gegeven.

De mate van veroudering bedrijventerreinen is een belangrijk en actueel onderwerp. Het is echter lastig om dit scherp te krijgen omdat:

- er nu geen goede bron beschikbaar is.
- een oud bedrijventerrein nog steeds wel goed economisch kan functioneren.

Deze suggestie nemen wij daarom niet over.

Qua leegstandsproblematiek, kantoren en winkels vallen in principe niet onder het segment bedrijventerreinen. Wij zouden voor kantoren en detailhandel aparte indicatoren kunnen toevoegen. Een alternatief zou zijn om de indicator Bedrijventerreinenvoorraadontwikkeling om te werken naar een integrale indicator Werklocaties (opgebouwd uit deelindicatoren voor bedrijventerreinen, kantoren en detailhandel). Dit zal voor de volgende actualisatie van de monitor leefomgeving worden verkend.

Over de multimodale ontsluiting van bedrijventerreinen, er is een indicator toegevoegd over "Bereikbaarheid weg, spoor, water en fiets" (nabijheid wonen en werken met auto, ov en fiets in x-minuten). De bereikbaarheid van bedrijventerreinen (of werklocaties in bredere zin) achten wij daarmee afgedekt.

Energie	
<p><u>Energiegebruik</u> <i>Te overwegen in de monitor de verschillende gebruikers in de taart zelf direct in beeld te brengen. Daardoor neemt de informatiewaarde direct toe. Zit nu in de achtergrondpagina.</i></p> <p><u>Reactie:</u> Vanuit het oogpunt om een bepaalde compactheid van de monitor leefomgeving te bewaken, kiezen wij ervoor om de informatie niet in het rad van de monitor zelf op te nemen, maar beschikbaar te blijven stellen via de achtergrondpagina. Wel kan de informatie wel als extra informatie op de pagina van de indicator direct inzichtelijk worden gemaakt, waarna naar de achtergrondpagina kan worden doorgeklikt.</p>	
<p><u>Duurzame energieopwekking</u> <i>Wellicht iets meer detaillering in de taart zelf over verschillende energiebronnen. Daardoor neemt de informatiewaarde direct toe. Zit nu in de achtergrondbronnen.</i></p> <p><u>Reactie:</u> Opnieuw vanuit het behouden van compactheid kiezen wij ook hier ervoor om de informatie beschikbaar te blijven stellen via de achtergrondpagina. Opnieuw kan de informatie wel als extra informatie op de pagina van de indicator direct inzichtelijk worden gemaakt, waarna naar de achtergrondpagina kan worden doorgeklikt.</p>	
<p><u>*nieuw* Energiearmoede</u> <i>Nu geen informatie over opgenomen. Energiearmoede is echter voor de haalbaarheid van de energietransitie essentiële informatie (hier is ook een link met sociale domein). TNO heeft over energiearmoede een kaart uitgebracht.</i></p> <p><u>Reactie:</u> In principe een belangrijk issue en daarmee belangrijk om in beeld te brengen. Het roept wel de vraag op of het hier specifiek gaat om Energiearmoede of armoede in meer algemene zin. In samenhang met de keuze om het onderdeel 'Brede Welvaart' toe te voegen aan de monitor zal een indicator voor (Energie)armoede voor de eerstvolgende actualisatie van de monitor verkend worden. Daarbij zal uw advies worden meegenomen.</p>	

Klimaat en water	
<p><u>*nieuw* Wateroverlast</u> <i>Bijvoorbeeld het percentage gebouwen waar de kans aanwezig is dat er water het huis binnen loopt via de drempel bij een ernstige regenbui; een natte-voeten-indicator. In het relatief laaggeleden Zuid-Holland een belangrijke indicator.</i></p>	<p><u>Reactie:</u> Aan de monitor leefomgeving zijn indicatoren voor Wateroverlast en Hittestress toegevoegd.</p> <p>De beide indicatoren zijn momenteel nog in ontwikkeling en dienen nog nader ingevuld te worden naar aanleiding van het gesprek met Provinciale Staten over de Monitor Klimaatadaptatie.</p>
<p><u>*nieuw* Hitte-eiland effect</u> <i>Jaarlijks gemiddelde temperatuurverschil dat ontstaat door het hitte-eiland effect; voor de provincie Zuid-Holland van belang omdat er grote stedelijke agglomeraties zijn.</i></p>	

****nieuw* Verdroging natuurgebieden***

Percentage deelgebieden volledig hersteld ten opzichte van het totale oppervlakte TOP-gebieden. Toelichting: Een gebied is verdroogd als aan dat gebied een natuurfunctie is toegekend en de grondwaterstand in het gebied onvoldoende hoog is dan wel de kwel onvoldoende sterk om bescherming van de karakteristieke grondwaterafhankelijke natuur, waarop de functie toekenning is gebaseerd, in dat gebied te garanderen. Een gebied met een natuurfunctie wordt ook als verdroogd aangemerkt als ter compensatie van een te lage grondwaterstand water van onvoldoende kwaliteit moet worden aangevoerd. Natuurgebieden waar de verdroging met voorrang wordt uitgevoerd zijn aangewezen als zogenaamde TOP-gebieden.

Reactie:

Binnen de Kader Richtlijn Water is een aparte (lokale) deeltest Grondwaterafhankelijke natuur opgenomen binnen de beoordeling van grondwaterlichamen. Hoewel de indicator "Grondwater" in de monitor leefomgeving alleen wordt gescoord op generieke deeltesten, is de informatie in principe beschikbaar. De verdrogingsproblematiek kent verder geen hoge prioriteit binnen problematiek met de natuurkwaliteit in Zuid-Holland. Het opnemen van een aparte indicator voor Verdroging natuurgebieden vinden wij om die reden niet gerechtvaardigd.

Landschap en cultuurhistorie versus ruimtelijke kwaliteit

Voor de belevingsaspecten wordt door de provincie gewacht op landelijke monitor. De deelinindicator ruimtelijke kwaliteit ontbreekt (nog). Het is een lastig onderwerp omdat ruimtelijke kwaliteit een zeer breed concept betreft (in principe alle aspecten uit de hele monitor kan omvatten). De monitor als geheel geeft eigenlijk al een blik op de 'ruimtelijke kwaliteit' van de provincie. De Commissie adviseert daarom vooral aandacht te besteden aan belevingsaspecten van de ruimte, en dus aan landschap in brede zin (zie definitie) en cultuurhistorie. Hierdoor sneeuwen deze niet onder in het geweld van andere, makkelijk meetbare en normeerbare, leefomgevingsindicatoren in de monitor.

Wat is landschap?

De Commissie gaat uit van de definitie van landschap van de Raad van Europa: 'Een gebied zoals dat door mensen wordt waargenomen en waarvan het karakter bepaald wordt door natuurlijke en/of menselijke factoren en de interactie daartussen.'

Dit betekent dat landschap op zowel het buitengebied als stedelijk gebied betrekking kan hebben en zowel op bestaande waarden als op nieuwe waarden.

Reactie:

Aan de monitor leefomgeving is een indicator "Waardering van het landschap" toegevoegd. In het verleden is door verschillende instanties (incidenteel) onderzoek uitgevoerd naar de waardering van het landschap. Voor de toegevoegde indicator willen wij toewerken naar een reguliere en systematische manier (bijvoorbeeld aan de hand van enquêtes) om de waardering van het landschap door inwoners en bezoekers in beeld te brengen. Waar mogelijk willen wij daarbij aansluiten bij bestaande of in ontwikkeling zijnde (landelijke) enquêtes, waarbij ook het stedelijke landschap van waardering wordt voorzien. De indicator moet nog in ontwikkeling worden genomen en verder worden uitgewerkt.

Fysieke landschapskenmerken

Landschap is een breed begrip, dat dynamisch is en zich niet beperkt tot het buitengebied (zie de definitie in de Europese landschapsconventie). De Commissie begrijpt dat aansluiting wordt gezocht bij de 6 subindicatoren uit de landelijke indicator landschap.

Hierbij zijn sowieso van belang:

- *Verandering in areaal van relevante landschapstypen.*
- *Verandering in landschappelijke kwaliteiten (op basis van streefwaarden)*

En breder voor landschap en cultuurhistorie:

- *Mogelijkheden voor verbetering ruimtelijke kwaliteit en draagkracht voor nieuwe functies (zoals zon en wind).*
- *Verandering in behoud en ontwikkeling archeologisch erfgoed behoud en ontwikkeling industrieel erfgoed en monumentaal erfgoed (gebouwen, stads/dorps gezichten).*
- *Bij 'opgaand groen' kan ook groen in de stad geëxpliciteerd worden vanwege een duidelijke relatie met leefomgevingskwaliteit.*

Reactie:

Elk landschap heeft zijn eigen ondergrond, karakteristieken en grondgebruik. Voor elk landschapstype binnen Zuid-Holland zijn richtpunten opgesteld voor ruimtelijke ontwikkelingen. Hiermee wordt richting gegeven aan de manier waarop ontwikkelingen ingepast kunnen worden in de verschillende landschappen en hoe de ruimtelijke kwaliteit behouden of versterkt kan worden. Er wordt ook richting gegeven aan de manier waarop landschappen aangepast of getransformeerd kunnen worden. In het ruimtelijke kwaliteitsbeleid van de provincie Zuid-Holland wordt per landschapstype verwezen naar de betreffende gebiedsprofielen die zijn benoemd en geografisch op kaart zijn vastgelegd. Dit zijn de gebieden waar integraal een profiel is opgesteld met richtpunten bij ontwikkelingen.

Voor de verdere uitwerking van de indicator "Fysieke landschapskenmerken" willen wij de open data van de ontwikkeling uit de Monitor Landschap 'vertalen' naar gewenste ontwikkelingen per gebiedsprofiel. Waarmee wordt gekeken naar zowel verandering in het areaal van relevante landschapstypen als de verandering in de landschappelijke kwaliteiten gerelateerd aan streefbeelden.

Grondgebruik (occupatielaag)

Ook hierbij wordt aansluiting gezocht bij de landelijke indicator landschap. Een duidelijk onderscheid met bovenstaande indicator is van belang, bijvoorbeeld door hier een duidelijke trendindicator van te maken (% jaarlijkse toe- of afname van groen in de stad bijvoorbeeld)

Reactie:

Omdat 'grondgebruik' ook onderdeel is van de landelijke Monitor Landschap, via de deelindicator Landgebruik, is de indicator "Grondgebruik" als aparte indicator vooralsnog bij de huidige actualisatie van de monitor leefomgeving komen te vervallen.

Milieu en gezondheid

Geluid

Nu alleen beperkt tot hinder langs provinciale wegen; breidt dit voor een goed beeld van de leefomgeving uit met rijkswegen en gemeentelijke wegen met een hogere intensiteit. Uitbreiding mogelijk waarbij onderscheid tussen geluidhinder en -belasting. Laatste betreft Landoppervlakte belast met een geluidsniveau boven 55 dB. Daarnaast geluidhinder: Percentage mensen dat aangeeft soms of vaak overlast te ondervinden van geluid in hun buurt.

Reactie:

De berekende hoeveelheid geluid is een redelijke – en op dit moment de enige goed beschikbare – indicatie van geluidhinder. Idealiter worden daarbij de data van provinciale wegen gecombineerd met data van andere wegen en andere geluidbronnen, zoals railverkeer, vliegverkeer en industrie. Deze aanvullende gegevens zijn echter nog beperkt beschikbaar of lastig te combineren. Daarom wordt op dit moment voor deze indicator alleen uitgegaan van geluid van provinciale wegen.

Geluidsniveau naar landoppervlak is moeilijk in beeld te brengen (combinatie van aantal bronnen) en roept de vraag op wat het inzicht oplevert. In gemiddelden valt piekgeluid weg, terwijl juist piekgeluid vaak overlast geeft.

Het aantal gehinderden verwerken in de indicator is een goede suggestie. De GGD houdt hiervan ook gegevens bij. Bij een volgende actualisatie van de monitor zullen wij bekijken hoe wij het percentage gehinderden in de indicator kunnen verwerken, waarbij het ook een optie is om hierop in te gaan in de achtergrondpagina's bij de indicator.

****nieuw* Geur***

Geurhinder ontbreekt nu, en is in grote delen van de provincie een belangrijke bron van overlast. Betreft het percentage mensen dat aangeeft soms of vaak last te hebben van stank, stof en/of vuil. Wordt gemeten door de GGD (eens in de 4 jaar).

Reactie:

Zeker gezien de woningbouwopgave is dit een waardevolle indicator om toe te voegen. Als Provincie Zuid-Holland hebben we beleid op geur voor de industrie, waar wij bevoegd gezag voor zijn, gericht op voorkomen nieuwe hinder en beperken bestaande hinder. Voor deze en overige geurbronnen zijn er daarnaast landelijke regels in het Activiteitenbesluit en kunnen gemeenten ook beleid voeren voor bedrijven waar zij bevoegd gezag voor zijn. Klachten over geuroverlast worden bijgehouden. Dit is echter subjectief, en ook doorgaans een lokaal probleem. In algemene zin is de vraag verder of het lukt om bruikbare (openbare) databronnen te achterhalen.

We nemen in overweging om een indicator Geur op te nemen bij een volgende actualisatie van de monitor. Gezien de begrenzing van de monitor op totaal 45 indicatoren, is daarbij ook een afweging aan de orde in relatie tot het totaal van de 30 indicatoren die gericht zijn op de fysieke leefomgeving. Het is daarom ook een optie dat Geur onderdeel wordt van achtergrondpagina's en opgenomen wordt in een checklist voor planMER-procedures.

***nieuw* Licht**

Lichtemissie en -overlast ontbreekt. Gaat verder dan alleen lichthinder als gevolg van glastuinbouw. Is ook van toepassing bij industrie en in stedelijk gebied. Kan gebruik gemaakt worden van de atlas van de leefomgeving (Lichtemissie 2020 | Atlas Leefomgeving).

<https://www.atlasleefomgeving.nl/lichtemissie-2018>

Reactie:

Als provincie Zuid-Holland hebben wij geen beleid op licht(hinder). Lichthinder is een thema dat decentrale overheden moeten afwegen. Rijksregels zijn er alleen voor kunstlicht in de tuinbouw bij kassen. Binnen Zuid-Holland zijn op het moment vooral gemeenten aan zet. Op zich kan licht ook effect hebben op natuur (bepaalde soorten), maar daar zijn (nog) geen details over beschikbaar. Net als bij "Geur" worden lichthinderklachten bijgehouden. Dit is ook hier subjectief, en ook doorgaans een lokaal probleem.

Ook hier nemen we in overweging om een indicator Licht op te nemen bij een volgende actualisatie van de monitor, waarbij eveneens een afweging aan de orde is in relatie tot het totaal van de 30 indicatoren die gericht zijn op de fysieke leefomgeving. Het is opnieuw een optie dat Licht onderdeel wordt van achtergrondpagina's en opgenomen wordt in een checklist voor planMER-procedures.

Luchtkwaliteit

Bepert zich nu tot langs wegen, maar in Zuid-Holland is ook de luchtkwaliteit rond industrie en veehouderijen van belang. Ook is een onderscheid achtergrondconcentraties en emissies voor de indicatoren van belang.

Reactie:

Bij de huidige versie van de monitor leefomgeving, is in de digitale raadpleegomgeving een kaart opgenomen die de luchtkwaliteit langs provinciale wegen laat zien. Voor de indicator baseren wij ons op de landelijke monitoring door het RIVM en daarin wordt de luchtkwaliteit berekend langs wegen en specifiek op plekken waar mensen wonen of langere tijd verblijven. Wij zullen bekijken of op basis van andere databronnen een beeld voor de hele provincie kunnen genereren.

Bodem en bodemgebruik

Er zou informatie toegevoegd kunnen worden met betrekking tot het grondgebruik in meer kwantitatieve zin en de kwaliteit van de grond (verontreinigingen et cetera). Waar het gaat om het grondgebruik in kwantitatieve zin zouden de verschillende vormen van grondgebruik uitgesplitst kunnen worden met in ieder geval aandacht voor:

- Voor de kwalitatieve aspecten kan aandacht besteed worden aan: De zogenaamde Spoedlocaties¹⁰ voor onaanvaardbare bodemverontreiniging.

Indicatoren met betrekking tot bodemverontreiniging: verzuring, zware metalen, vermisting (bij water is het wel opgenomen).

Reactie:

Nuttige indicator om toe te voegen. Daarbij hebben wij een voorkeur voor een focus op 'de juiste functie in de ondergrond op de juiste plek', waarbij "Bodem en

ondergrond (3D-ondergrond)” een beter aanduiding lijkt. Wij kiezen daarbij voor een bredere insteek dan alleen verontreiniging.

Gezien de keuze voor een brede insteek, lijkt het ons niet juist om de toe te voegen indicator onder het thema Gezondheid en/of milieu op te nemen. Het gaat in brede zin ook om bodemkwaliteit. Het lijkt logischer om de indicator onder te brengen onder een thema ‘Bodem’. Wij zullen de indicator in ontwikkeling nemen op weg naar de eerstvolgende actualisatie van de monitor leefomgeving.

Natuur	
<p><u>Biodiversiteit</u> <i>Waardevolle indicator voor de ontwikkeling van de provinciale natuurkwaliteit (toepassing 1 en 3). Voor een leefomgevingstoets is deze niet geschikt omdat vooral van beschermde soorten toereikende informatie aanwezig is waardoor overlap ontstaat met de al benodigde soortbeschermingstoets</i></p>	<p><u>Reactie:</u> In het kader van de uitwerking van biodiversiteit als ‘dwarsdoorsnijdend thema’ en de toekomstverkenning Natuurinclusief, vinden momenteel gesprekken plaats (met ondermeer Naturalis).</p> <p>Het eventueel aanpassen van de set van indicatoren over het thema Natuur maakt hier onderdeel vanuit.</p>
<p><u>Kwaliteit natuurgebieden in het NNN</u> <i>SNL-metingen zijn maar beperkt geschikt want gebeuren met een interval van 6 jaar. Gebruik van dezelfde bron als Biodiversiteit (Netwerk Ecologische Monitoring) levert een beter beeld vanwege jaarlijkse monitoring op vaste meetpunten.</i></p>	<p>In lijn met de suggesties wordt daarbij ondermeer ook gedacht aan het uitgaan van de ontwikkeling en staat van instandhouding van de voor de Zuid-Hollandse natuur belangrijke (icoon)soorten. En daarbij ook rekening te houden met de soorten buiten de beschermingsgebieden.</p>
<p><u>Kwaliteit habitattypen in Natura 2000-gebieden en Kwaliteit Leefgebieden soorten Vogel- en Habitatrichtlijn</u> <i>De Commissie adviseert een duidelijk onderscheid te maken tussen gebieds-bescherming (habitattypen én leefgebieden van soorten met een gebiedsdoel) en soorten-bescherming (zie hierna).</i></p>	<p>De gesprekken lopen nog en de uitwerking ervan in aangepaste indicatoren zal bij de eerstvolgende actualisatie van de monitor leefomgeving worden meegenomen.</p>
<p>*nieuw* Soorten <i>Het is logisch dat de huidige indicatoren zich richten op gebieden en de Staat van Instandhouding van VHR-soorten, want deze informatie is duidelijk aanvullend op biodiversiteit- en gebiedsbescherming-indicatoren én nodig vanwege provinciale, nationale en Europeesrechtelijke verplichtingen die zich strekken tot de hele provincie. Het is echter opvallend dat daardoor een groot aantal soorten ‘tussen wal en schip’ vallen, namelijk beschermde soorten waaronder soorten van de Vogelen Habitatrichtlijn buiten beschermde gebieden. Overweeg daarom ook met combinaties te werken (o.a. weidevogel- en ganzen-foerageergebieden) en leg het accent op soorten(groepen) die in ZH in aantallen van groot landelijk of Europees belang voorkomen</i></p>	

Duurzame landbouw

Het is niet duidelijk waarom deze indicator onder natuur is opgenomen, omdat landbouw niet hetzelfde is als natuur en daar soms mee conflicteert. Definieer daarom helder wat hieronder verstaan wordt en overweeg (afhankelijk daarvan) landbouw onder economie op te nemen. Geef aan wat het aandeel natuurinclusieve en biologische landbouw is (SKAL monitort dit reeds).

Reactie:

De provincie streeft naar een landbouwsector waarbij economie en omgeving in balans zijn. Biodiversiteit is daarbij geen luxe, maar harde noodzaak voor een gezond ecosysteem waar we allemaal afhankelijk van zijn; van mens tot micro-organisme. Het agrarisch gebied vormt een belangrijk leefgebied voor planten- en diersoorten, ook voor soorten waarvoor de provincie een Europese verantwoordelijkheid heeft. Om die reden achten wij het onderbrengen van de indicator Duurzame landbouw onder het thema Natuur gerechtvaardigd.

In de geactualiseerde versie van de monitor leefomgeving is de indicator "Duurzame landbouw" op 'in ontwikkeling' gezet. In lijn met de Hoofdlijnennotitie Vitale Landbouw Zuid-Holland wordt momenteel onderzocht wat voor monitoring noodzakelijk/wenselijk is. De inhoudelijke suggestie zal bij dit onderzoek worden meegenomen.

Verstedelijking en mobiliteit

Leefbaarheid (met opmerkingen over de leefbarometer)

Is uitgewerkt met de leefbarometer, en deze is ook per gemeente beschikbaar als je doorklikt. De barometer neemt een honderdtal aspecten van de leefbaarheid mee in geaggregeerde indicator, zoals -17- informatie over woningen, over bewoners¹¹, voorzieningen, veiligheid etc. Er is doordoor ook veel overlap met allerlei andere indicatoren en zelfs overlap met de monitor als geheel. Is wel zeer goed te desaggregeren waardoor de informatiewaarde toeneemt, bijvoorbeeld voorziening en veiligheid apart opnemen. De Commissie adviseert de leefbarometer te benutten, onderdelen te benutten voor het bepalen van scores maar deze niet als geheel de score voor leefbaarheid te laten bepalen.

Reactie:

Met de toevoeging van het onderdeel 'Brede Welvaart' aan de monitor is ervoor gekozen om deze indicator daar onder te brengen. Voor de eerstvolgende actualisatie zal de gedetailleerde invulling van de indicator tegen het licht worden gehouden, waarbij uw advies zal worden meegewogen.

nieuw Demografische ontwikkelingen

Wanneer we het hebben over verstedelijking zijn onderwerpen als ontgroening, vergrijzing, migratie relevant. Dit omdat deze inzicht geven in de bevolkingsdynamiek. Relevant voor zowel de huidige als toekomstige huisvestingsopgaven en voor het voorzieningenniveau in brede zin.

Reactie:

Demografische ontwikkelingen worden door ons vooral gezien als achterliggende context voor diverse thema's. Genoemde punten als ontgroening, vergrijzing en migratie spelen een belangrijke rol in de provinciale woningbehoefteraming en

maken daardoor al indirect onderdeel uit van de indicator Woningvoorraadontwikkeling. Wij achten demografische ontwikkelingen niet geschikt als zelfstandig kwantificerende indicator. De suggestie om de indicator toe te voegen wordt dan ook niet overgenomen.

Nabijheid wonen-voorzieningen

De uitwerking in de monitor geeft geen specificatie van de meeteenheid en meting, maar zinvol is te bekijken hoeveel/welke voorzieningen bereikbaar zijn binnen specifieke reistijden, uitgesplitst naar lopen - fiets – OV – auto. Reistijdmeting geeft meer informatie over toegankelijkheid tot voorzieningen dan de geografische afstand. Dit kan zowel een meting zijn in geografische afstand als in reistijd. De gemeente Rotterdam gebruikt de reistijdberekening in relatie tot meting toegang tot arbeidsmarkt/arbeidsplaatsen. Zit ook in de leefbarometer.

Reactie:

Het onderdeel reistijd is in principe onderdeel van een toegevoegde indicator “Bereikbaarheid weg, spoor, water en fiets” (nabijheid wonen en werken met auto, ov en fiets in x-minuten).

Verkeersveiligheid

Naast meting in aantal slachtoffers, zoals voorgesteld, is het ook zeer zinvol te duiden waar de ongevallen gebeuren (binnen of buiten de bebouwde kom, soorten weg), en meer specifiek of er black spots zijn. Deze informatie geeft concretere handvatten voor maatregelen. Zit ook in de leefbarometer.

Reactie:

Dit achten wij belangrijke verdiepende informatie. De informatie wordt op het moment ontsloten wordt via o.a. de [Staat van Zuid-Holland](#). Wij vinden de informatie te gedetailleerd om op te nemen in de monitor leefomgeving zelf.

***nieuw* Doorstroming en filedruk**

Verkeersintensiteitsdata en filedruk worden periodiek verzameld door bijvoorbeeld RWS voor het HWN, terwijl de provincie ook periodiek gegevens verzamelt voor het provinciale wegennet. De filedruk verwijst naar de Intensiteit/Capaciteit infrastructuur verhouding. Een permanent hoge I/C indiceert een structureel doorstromingsprobleem. Iets soortgelijks geldt ook voor het spoor, omdat de capaciteit van het spoor in Zuid Holland op delen van het spoorwegnet tegen de maximale benutting aan zit (bijvoorbeeld de spoorcapaciteit Gouda-Rotterdam en Gouda-Den Haag).

Reactie:

Op zich vinden wij dit een zinvolle indicator om toe te voegen aan de monitor. Onder de voorwaarde dat wij kunnen komen tot een relevante invulling specifiek op het niveau van de provincie. Het hoofdwegennet (HWN) bevindt zich nadrukkelijk buiten de invloedssfeer van een provincie. Capaciteitsanalyse voor het spoor wordt gedaan in de IMA (integrale mobiliteits analyse van het ministerie), en hangt samen met de landelijke dienstregeling. Als provincie meten wij permanent de intensiteiten op onze wegen, maar fileregistratie doen wij eigenlijk niet.

Bij de huidige actualisatie van de monitor is de indicator “Bereikbaarheid weg, spoor, water en fiets” (nabijheid wonen en werken met auto, ov en fiets in x-minuten)

toegevoegd. Voor de volgende actualisatie van monitor leefomgeving zal de toevoeging van een relevant opgebouwde indicator over "Doorstroming en filedruk" worden onderzocht, waarbij ook een combinatie met de bereikbaarheidsindicator tot de mogelijkheden behoort.

****nieuw* Belevingsindicatoren stedelijke woonomgeving***

Monitor besteedt nu geen aandacht aan de tevredenheid met zaken als de woning, woonomgeving (groen, speelvoorzieningen, sociale veiligheid, winkels et cetera). Door aandacht te besteden aan de belevingskant wordt de monitor met name ook vanuit burgerperspectief relevanter.

Reactie:

Wij zien hier mogelijkheden om aan te sluiten bij het 3-jaarlijks Woononderzoek Nederland (WoON). Dit bevat tevredenheidsonderzoek op provinciaal niveau. Mogelijk kan verder ook de link gelegd worden met de toegevoegde indicator Waardering van het landschap. Bij een volgende actualisatie van de monitor leefomgeving zal dit verder inhoudelijk worden afgewogen.

****nieuw* Toegankelijke woningmarkt***

Nu zijn geen indicatoren opgenomen die iets zeggen over toegankelijkheid van de woningmarkt. Daarbij kan gedacht worden percentages goedkope en betaalbare huurwoningen en koopwoningen. Of het aandeel woningen tot de aftoppingsgrens.

Reactie:

In principe een belangrijk issue en daarmee belangrijk om in beeld te brengen. In samenhang met de keuze om het onderdeel 'Brede Welvaart' toe te voegen aan de monitor zal een indicator voor Toegankelijke woningmarkt voor de eerstvolgende actualisatie van de monitor verkend worden. Daarbij zal uw advies worden meegenomen.

****nieuw* Duurzame mobiliteit***

Algemeen wordt gestreefd naar verduurzaming van de mobiliteit. De stappen daarin zijn: a) reduceer fysieke verplaatsingen, b) gebruik fiets en OV, c) maak de auto duurzamer. Dit verwijst respectievelijk naar de indicatoren: 1. Digitale ontsluiting (zie hierboven voor operationalisatie). Percentage woningen dat zonder veel inspanningen (direct) aangesloten kan worden op een glasvezelkabel (inclusief de woningen die al glasvezel hebben tot in de meterkast). 2. Modal split (verdeling van verplaatsingen over verschillende vervoerwijzen). Informatie uit prestatiegegevens OV en weggebruik CBS), aangevuld met bijvoorbeeld enquêtegegevens over vervoerwijzekeuze. 3. Groei elektrische voertuigen en daarvoor benodigde laadpalen. Deze indicatoren zijn van toepassing op personenvervoer, maar hebben deels ook betrekking op goederenvervoer. Modal split is bijvoorbeeld te meten in termen van volume goederenvervoer over weg, water en spoor. (onder andere CBS). En 3. vertaalt zich in bijvoorbeeld verandering in de samenstelling van de vervoersvloot.

Reactie:

Wij zien dit als een zinvolle indicator om onderdeel te maken van de monitor leefomgeving. Over het onderwerp Duurzame mobiliteit wordt momenteel het raamwerk voor de beleidstheorie opgesteld. Wij laten het geven van invulling aan de juiste indicatoren voor dit onderwerp hiermee gelijk oplopen.